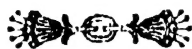

काळ स न्यायद टि नाटक.

किंमत. ३.०—७—०.

કળિયુગ ન્યાયદર્શન નાટક.

નવાંકી.

રચનાર,

માણિશંકર પરભૂરામ પન્ડિત,

વિચાર કરતાં થીખવા વિષે શંભાષણ.

મનસૂઝારક સૂચના, વિગેરેનો ડાનો.

અમદાવાદ

આર્યોત્તમ પ્રેસમાં છાપી પ્રસિદ્ધ કયું.

દાં સં ૧૧૮૩.

કીમત ૦-૭-૦

(તે કલ્પિત અપ્રાપ્યગદ્યના દુક રવાનાન રાખ્યાછે.)

(આર્યો.)

“હાસ્યજનક નાટકથી, સ્ત્રી કઢાયે અનોતિ મૂર્ખાઈ”

“નકલ ખરાખર કરવે, દોષિત જનમાં વસે છ સુધરાઈ.”

પાત્રજન.

મી० ડેરી.	કુલિટ્સ મેડફેટ	....	....	માજસે.
ખગીરામ	....	....	....	શિરરતેદાર
ગડખડદાસ.	....	....	....	કારકુન
પંચમખિખમારખાં	....	....	....	નાયક
આણુ મીયાં	....	....	....	૧ સીપાઇ
જાણુ મીયાં.	....	....	..	૨ "
રામો.	....	....	....	૩ "
				ચિટનીસની તેનાતમાં
ધગનીસ.	....	....	....	સાહેબનો ખટલર.
ગોખી.	....	....	....	ઘોડાવાળો.
ગેખીદાસ.	....	....	....	ખાવો.
જમનાખાઇ	....	....	....	રામકી
કંપડજી	....	....	....	પટેલ.
પરાગજી	....	....	....	પટેલનો ભાઇ
રામલો.	....	....	....	૧ ઘેડો.
ગોપટો.	....	....	....	૨ ઘેડો.
ધનસુખગાય	....	....	....	૧ મુખત્યાર
હકુમતરાય	....	....	....	૨ "
કુલચંદ	....	....	..	મહાલનો કારકુન.
શા. કચરા પુંજ.	..	..	..	મોદી.
દરિઆવખાં.	..	..	..	પોલિસનો સીપાઇ

મંગળાચરણ.

(સાર્વજનિક વિશ્લેષિત.)

જે ભોળો મરિ ભરખ સર્વ શરીરે, રાજે છ કૈલાશમાં
જેનું દયાન કરે યજ્ઞ મુનીવરે, મુકિત તાણી આશમાં
જે દેવે વચ્ચેન દેવ સખળો, જાણે છ સરખા બધા
વર્ષ જયમ નવ રાખી બેઠ લગીરે, સઘળાં રંધણીમાં વૃષા
તે સાચો સુખદાઈ ઇશ જનને, આવી સદા સન્મતિ
એતું જો કરજોડી દિન મણી, જાણે છ સહુની વતી.

સૂત્રકર—(પાછળ પરદા ભણી જોઈ સાદ કરીને ન-
ટીને કહે છે) હે પ્રાણુવલ્લભ! જુગાર સજીને સિદ્ધ થઈ હોય
તો સત્વર પહાર આવ.

નટી—(પહાર આવીને) હે પ્રાણુનાથ, આવી. શી
આગ્રા! મને કેમ ખોજાવી વાણી?

સૂત્રકર—પ્રિયા, પીણું શું પીવાનું વળી? આ સ-
ર્વજનોની સમા ગરાઈ છે તેની આજળ દુખિયુગ ન્યાયદ-
ર્શન નાટકનો ખેત્ર આજે કરી દેખાડો છે માટે સર્વે ન-
ટયાએએ પોત પોતાનો સોંગ એવી રીતે ભજવી ખતાવો
કે સર્વજન વાહા! વાહા! કરે.

નટી—એ તે શું જોઈયા. હમાણાં હું ગજનન કે જે
વિધન હતા છે તેની સ્તુતિ કરું છું એટલે આપણાં સર્વ
વિધન દૂર થશે અને આપણો ખેત્ર દમ્બ પ્રપાણે સંપૂર્ણ
થઈ શકશે.

સુત્ર૦—ત્યારે ગજનનની સ્તુતિ કર
નટી—(ગાવા માંડે છે)

(૫૬.)

રે રે ગજવદના, દયાળા રે રે ગજવદના
ગવરીનંદ આનંદ કંદ શુભ, છદ્ધિ સિદ્ધિ સદના. દયાળા ૦ ૧
ભક્ત રક્ષણ મિષ્ટ મોદિક ભક્ષણ, સિંદુર તન લેપના ૨
દુંદધારિ મુશિક વાહન ચિર, વિધનારિ સુખ કરણા. ૩
એક રદન નમિ પાયે વિનયું, દો ગતિ મતિ શીધના. ૪
કલિયુગ ન્યાય દરશન નાટક તે, દાખવિયે હમણા. ૫
(આકાશ ઉઘડે છે અને કેલાચ પર્વતમાંથી શ્રી ગજનન ઉત-
રો આવે છે)

ગજનન—હે વાસો! હે સુત્રધારા! તેં માંરી સ્તુતિ કરી
મને અહીં આમંત્રણ દીધું તેવું કારણ નિવેદન કર; તારી
ધૃત્તિ પૂર્ણ કરીય.

સુત્ર૦—હે ગણનાયક લાયક દેવ! આ મહાની સમક્ષ
કલિયુગ ન્યાય દર્શક નાટકનો એક કરો ખતાવવાની મારી
ધૃત્તિ છે તે નિર્વિધને પાર પડે એટલા માટે મેં આપની
સ્તુતિ કરી છે.

ગજનન—તારી મન કામના સિદ્ધ થાઓ! પરંતુ તું
સરસ્વતીની સ્તુતિ કર એટલે તેના પ્રસાદથી તારો વાણીમત્ત
મધુરતા આવશે.

સુત્ર૦—(નટીને) હે પ્રિયા, શ્રી સરસ્વતીની સ્તુતિમા.
નટી—(ગાય છે)

(રાગ ખિહાગ)

વિનયથી નમિ નમિ વિનવું, સરસ્વતી માત.

મથુરવાહની સુંદર સ્વરૂપી, કર પુસ્તક જ્યમાલ. સર૦ ૧

ભકતવત્સ કુક કુમતિ હારિણી, દાયક સુમતિ દયાલ. ૦ ૨

ત્રિવિધિ તાપ નિવારણ દેવી, વ્યાપક ત્રિભુવનપાલ. ૩

વિમલ પ્રસાદ વાણિ શુભ દેજે, મણિ મન મુદિત કૃપાલ. ૪

(સ્તુતિ સાંભળીને સરસ્વતિ પધારે છે)

સરસ્વતિ—હે વત્સે ! હે માનવ ! હે સુત્રધાર ! તેં મારી પ્રાર્થના કરી મને આ સભાને વિષે કેમ ખોલાવી? તારે શું બંધાએ છે?

સુલ૦—હે માતા ! મારી વાણિમાં રસ અને માધુર્ય મુકી આ સભાના સર્વ સજ્જનનું મન રંજન થાય એવો માર આપો.

સરસ્વતિ—તથાગતુ. (ગાય છે)

અંક પહેલો.

સ્થળ

ગામના પાદર આગળ ઝાડવાળી જગા.

પાત્રજન.

મીંડુ લિટલોડકેડે ..	....	માજીસ્ટ્રેટ
પંચમહિમમારખાં ..	....	નાયક
આજીમીયાં ..	....	૧ સીપાઈ
જાંજીમીયાં ..	....	૨ "
કંચડલ ..	....	પટેલ
રામલો ..	....	૧ ઘેડો
ગોપલો ..	....	૨ "

[સીપાઈએ તાપણ આગળ ખેંસી હુકો ગગડાવે છે; તેમાં જાંજીમીયાં તાનટપ્પા મારે છે.]

(ટપ્પો.)

“પંજળ કીતના દૂર, ખતાદે સાનુ પંજળ કીતના દૂર.

પંજળમકી જટીયાં. છોટી ગોટી અંખીયાં

રહેર પર ખરસત નુર, ખતાદે. ટેક ૧

પંચમહિમ—ત્રીયાં, તાન ટપ્પા મારતે હો. ઝા તો સહી, લોકોન ચે કુછ ટપ્પા મારનેકા મજત હો? શ્યામકું તે સાખ ઈધર આનંમે ઝાર તંજુકા કુછ ઠિકાના નહીં. જોતરા ખોતરા ખોનેકા ખિયાર હે કે કયા?

જાંજી—ત્રીયાંકુ હલકારેકા કામ કર કરને મસકા બન

ગા લગાને નાયકી મીઝી તો મીયાં તો જનતે હે કી હમ પાર પડ ગયે ઇધર કુછ નાયકીકા રાય નહીં ચલેગા. તંજુ ઠોકના કુછ હમારા એકીલેકા કામ નહીં.

આજુઁ—સાલે પટેલકું મેને કપડી વરદી દીહે કી ઘેડોંકું ભેજના લેકીન ઉસકાબી કાફરકા ઠિકાનાં નહીં; એર યે જુટલેત્ર સેઠકા સાલા હો કે અપની રાવટીમેં સોતાહે ઉસકું ઉઠાવ. બલો અપન હાથોહાથ તંજુ ઠોક લીજયેં.

પંચમખિખઁ—તુમકુ દો દીન આચુચેં ભેજે તોભી કુછ જગાકાબી ઠિકાના હે? ! ઇધર ડાંસ હે ખોત એર તો માર મારકે હડિયાં તોડ ડાલેગા. જાઓ પટેલકે ઉવાં એર ઘેડોંકું જુલવાકે જગા સાફ કરવાઓ ફિર તંજુ ઠોક લે'ગે.

(આજુમીયાં કમ્મર ખાંધવા માંડે છે એટલામાં પટેલને ઘેડા આવે છે)

પટેલ—જમાદાર છાએખ; કેમ છાખ કમારે આવવાનોછે

પંચમખિખઁ—આય'ગે જહી તુમ જનોગે- તુમકું કલકી વરદી ભેજી તોભી તુમ અખ ઘેડોંકું લેકે લટક લટક કરકે આતે હો? કયા એસી પટેલી કરોગે?

પટેલ—જમાદાર છાએખ! હમારી છી કછર. ઘેડા છી-મમાંથી મારા હહરા આવે તારે કેની. આઁખા કે આ લઇને તમારી પાછે હાજર થયો છું.

પંચમખિખઁ—સીમ સીમ સખ ધુસ જયગી. ચાણી ચાણી ખાતે કરનેકા કામ સરકારી નોકરીમેં નહીં હે.

પટેલ—અરે જરે; મારા હહરા ધગગા! બાઇની ભલ-મનછાઇથી કહીએ છ કે ઘેડા નહોતા તેથી વાર લાગી તો

વરી બહીકમળી ખતાવે છે. જ તારા છાએખની પેલી તરફ
થનાર હોછે તે થઈ રહે છે.

આપુ—ખરે પટેલ; તુમ અચ્છે આદમી હોકે ના-
ચકીસાય તકરાર કાયકું કરતે હો; ચલે જાઓ. અખે સાલો.
ધેડાં—અખે રામસે ગોપલે ચે જગા સાફ કરે. આર તંજુ હોકે દા.

ધેડા—છારું છાઆખા! (તંજુ હોકે છે અને જાય છે)

પંચમખિખં—અખે જાંજુ દેખીયા મેં સાખકુ લેનેકુ
જનાહું.

(પોડે દુર જાય છે એટલે એક નેજામાં ઘોડાનાં પગ
લાંબા અવાજ ડાને પડે છે તેથી દબો રહે છે)

મીં કુલિટલ—હેલ નાયક ! કિધર જાડા હૈ?

પંચમખિખં—આપકું લેનેકું ખુદાવંદ !

મીં કુલિટલ—તંજુ તયાહૈ; અચ્છ જગાપર મારે હૈ?

પંચમખિખં—હાં સાખ-સખ ખરાખર હૈ.

મીં કુલિટલ—જાઓ ખટલરકુ ખોલો કી હમારે ખા
રે આ તૈયાર રખે.

અંક બીજો.

રથજા..... તંજુ.

પાત્રજન,

મીં કેવીકુલિટલ મેડફેડ

માજસર.

પંચમખિખમારખાં

નાયક.

ગોખી

ધેડાવાળો.

મીં હુલિટલ—નાયક!

પંચમખિખ—સાખ!

મીં હુલિટલ—ધોરેકું અખ યોરી દર ટેલાવો ઝોર
ધોરાવાલા આવે જડ ઉસકું કહેનાકી ધોરેકું ઢોલાવો.

પંચમખિખ—પહોત અચ્છ સાખ.

(ઘોડીવારે ગોડાવાળો ગોખી આવેછે તેને સાંહેખનો હુકમ
ખરાખર નહીં સમજવાથી નાયક—‘ધોરેકું ધોલાઓ’ એને
ખદલે ‘ધોરેકું ધોડાઓ’ એમ સમજવાળો- ધોડાને ઢોડાવ
વાનું કહે છે)

ગોખી—નાયક, કયા સાખને ઘોડેકું દોડાનેકા હુકમ
દીઆ હે? એસા નહીં હોયગા. ફિરસેં પુછ દેખો.

પંચમખિખ—દફે દફે પુછે કયા? હમને ખરાખર સુ-
નાહે ‘ધોડેકું ધોડાઓ’

ગોખી—જદ મેં ઉસકું દોડાતા હું.

પંચમખિખ—હાં અચ્છ રપાટી મરાઓ.

(ગોખી ધોડાને જરા છેટે લઈ જઈ તે ઉપર ખેસી ખુમ
ઢોડાવે છે)

મીં હુલિટલ—(માથા ઉપર હાથ મુકી પોક મૂકે છે)
ધોરાવાલા હમાર ધોરાકું માર ડાલતા હે-ઓ હમારા અ-
ચ્છ ટટુકા જન લેતા હે- સુવરકા સાલા, ગમિકા અચ્ચા,
નદીકે પાર-ઉસકું પીછા ખુલાવ, થુ ડેમ, રટુપિડ નાયક! ખ્લી
ડી કૂલ, ઉસકું જાકે અખીકા અખી ખુલાવ!

પંચમખિખ—અચ્છ સાખ ! ગોખી, ગોખી, જલદો
ટટુ લાકર ખાંધ દે. (ધોડાને ખાધી દે છે)

અંક ત્રીજો

સ્થળ ગામનો ઉત્તરે.

પાત્રજન.

પંચમખિખારખાં	નાયક
ખગીશમ	શિરસ્તેદાર
ગડખડદાસ	કારકુન
કુલચંદ	મહાલનો કારકુન
કંથડજી	પટેલ
ચા. કચરા પુંજી	મોદી
રામો	શિરસ્તેદારની લેનાતનો સીપાઈ

પંચમખિખં—કયું રામા, ભાઈ સાખ કિધર ગયેલું ?

રામો—ભાઈસાખ જંગલ ગયે છે. કારકુન સાખ છે.

કુલ વરદી સરદી લાયે હો?

ગડખડ—કયું નાયક, સાખ કયા કરતે છે?

પંચમખિખં—સાખ અખીજશિકારમેસં ચલેઆતે છે.

ગડખડ—જદ કુલ વરદી દીલું?

પંચમખિખં—હાં સાખ, એસા કહેલવાયા હેકી આજ નવા મુકામ છે સો કચેરી બંધ રહેગી લેકીન ચે ટપાલ છે સો તપાર કરકે કલ ફજજરમેં સહીકે વાસ્તે લાના.

(એંટલામાં શિરસ્તેદાર આવે છે)

ખગીશમ—કયું નાયક, કિસ તરેહસેં છે?

પંચમખિખં—આપકી મહેરબાનીસેં અખિ તરેહસેં છે ભાઈ સાખ! સાખને ચે ટપાલ દીયા છે સો તપાર કરકે કલ

ફજજર સહીકે વાસ્તે લાનેકા છે.

ખગીરામ-આજ કચેરી ખંધ રહેગી કયા?

ગડખડ૦-હાજી, આજ તો નવોજ મુકામ છે કેની?

ખગીરામ-પણ મેં તગને પેલાં ફરકપત્રની યાદી આપી હતી તે હજી તૈયાર છે કે નહીં. ન થઈ હોય તો આજ કરી નાંખજો, કાલે સહીમાં જીતુ કરવાની છે.

ગડખડ૦-યાદી તો ખડુ મોટી છે મહેરબાન આજને આજ તૈયાર થાય ને આપ કાલે સવારે સહીમાં લઈ જાઓ એમ તો ભાગ્યેજ ખને.

ખગીરામ-ત્યારે આપણે એક કામ કરીએ. નાયક ! તમે જાઓ; પણ એક કામ કરજો, અહીંના કારકુનને મો કલતા જજો કે તે ગડખડને મદદ લાગે.

પંચમખિંગ૦-ખેલોત અચ્છા સામ!

(મોડીવારે નાયકના કહેવાથી મહાલનો કારકુન આવે છે)

ખગીરામ-અહો! આવો તમે કુલચંદ! તમે તો કંઈ ખડુ કામમાં પડી ગયલા જણાઓ છો ! હવે તમારા ગામમાં આંખા તોએ તમારાં દર્શન દુર્લભ થઈ પડ્યાં છે!

કુલચંદ નારે ભાઈ સાહેબ, એમ તે હોય? પણ ઘરમાં અડચણ છે તેથી આપને મળવાને આવી શકાયું નથી. કંઈ હુકમ ?

ખગીરામ-હુકમમાં એ કે દફતર તપાસણીની એક યાદી ઉપર કાલે સહી લેવાની છે મારે તે કરવામાં હમારા કારકુન ને મદદ લાગે અને તે આજને આજ તૈયાર થાય એમ કરો.

કુલચંદ-હાજી, વાર મેં શકભાજી મોકલ્યાં તે આંખાં કે નહીં?

બગીરામ-આભ્યાં, બાઈ આભ્યાં! પણ મેં તમને તમે રજા ઉપર અમદાવાદ ગયા ત્યારે ધોતીજોડાનું કશું હવું તેનું શું કીધું?

કુલચંદ-કંઈ કુરસદ મળી નહીં તેથી લવાયો નથી. બાઈસાહેબ, ઘેર જઈએ ને રજા ટુંકી એટલે સાચાર, પણ હવે ભુલીયા નહીં.

બગીરામ—તમ લોહોને સાહેબ રજા આપતા નથી એ જ ઠીક છે. તમને તેની જુથામત કરી કરી અડી આપટી એ રજા અપાવીએ કે દંડ ફંડની ઉપાધિમાંથી અપાવીએ પણ તમને તેનો ગુણ કે પાડ કંઈ મળે નહીં.

કુલચંદ-અરે બાઈ સાહેબ, એ ગુણ હમે નહીં ભુલીએ વાર, આપ જેવા સરદાર માયે હો તો હમારાથી નોન કરી થાય છે.

બગીરામ-હવે હમારી બડાઈની વાત જવાદો. આજે ગડબડદાસ તમારી પાસે આવવાના છે તેની સાથે સમજ-જો; વાર પટેલ કયાં છે?

ગડબડડાસ-અરે રામા! પટેલને જઈને કહે કે બાઈ સાહેબ યાદ કરે છે.

(રામો જઈને પટેલને બોલાવી લાવે છે).

બગીરામ—આવો પટેલ ! સાહેબ તમારા ઉપર ખુબજ દુસ્સે થઈ ગયા છે. નાયકે તમારી બે દરકારી વિષે સાહેબ ને જાહેર કર્યું. એટલે એમણે તો તમને દંડ કરવાનું જ કશું પણ કાલે કચેરીમાં જઈને માંડી વાળીશું.

પટેલ—બાઈ સાહેબ, હમારા સાહેબ તો તમે; તમે જ કરો તે ખરું. વાર આપનો મુકામ ખંદર ખસેડીને હતા

તારે મેં ઘોડું છેક નહડું મધ તમારા હાવડું મોકલ્યું હતું
તે તમને પહોંચ્યું કે નહીં?

બગીરામ—હા, પટેલ, પહોંચ્યું. પણ ગોળનાં બે એક
તોફા માટલાં જોઈએ છે તેની પેરવી કરજો. આ વખત રો-
રડીનો પાક તો ઠીક થયો છે?

પટેલ—અરે ભાઈ સારુંબ, બે તો છું પણ જેટલાં બે
પૂએ તેટલાં માટલાં હાજર છે. વાર સીધું સામાન મોઢીને
ત્યાંથી આપ્યું કે નહીં?

બગીરામ—સાજો મોઢી હજી ફરકયોજ ક્યાં છે? એને
ખાલાવી મંગાવો.

(એટલું સાંભળતાંજ સીપાઈ મોઢીને પકડી લાવે છે)

મોઢી—ભાઈ સારુંબ, સીપાઈને કેમ મોકલવો પડ્યો?
હું હવડેજ આપની પાસે હાજર થવા આવતો હતો.

બગીરામ—હારતો રોક! સીપાઈ આવ્યો એટલે તમારી
હંધ હડી અને તમને અહીં આવવાનું સુઝ્યું, નહીં તો
રોકાણી પાસેથી ઉઠવાનું તમને મન ક્યાં થાય છે? ચાલો હવે
અનાજના ભાવ ખતાવો ને આ યાદીમાં લખ્યા પ્રમાણે સી-
ધું સામન મોકલી દો.

મોઢી—અરે સારુંબ, તમારી પાસે કંઈ વધારે લેવાનું
છે. તમારી ધ્યાનમાં આવે તે આપજો પણ નિરખથી આ-
છું આપશો તે મને ગરોબ માણુમને નહીં પાસવે.

બગીરામ—અહો! ભાવ તો આપના વારાના દાખલ
કરેલા જણાય છે; એનો ઇલાજ કરોએ છઈએ. (રામા ભણી
જોઈને) જરે, રામા! રોકની દુકાનમાં જેટલાં કાટલાં હોય
તેટલાં લઈ આવ આપણે વપાસી જોઈશું.

(રામો જઈને કાટલાં લઈ આવે છે)

મોદી—અરે સાહેબ, આ કાટલાં નહોત; એતા ખીજાં છે (એમ કહેતાં થર થર હુજે છે).

ખગીરામ, અરે શેઠ, આટલા બધા ધુળે છો શું કરવા? તમને કોઈએ મારવા તો લીધા નથી. વાર આ તમારી પાંછેરી કે? ! ખિચારા ગરીબ લોકોને જેમ રેંસાય તેમ રેંચો; તમને કોઈ પુછનાર છે? રામા, આ કાટલાં લઈને મારી સાથે તંબુએ ચાલ.

મોદી—અરે ભાઈ સાહેબ, ગરીબને નાહક શું કરવા સતાવો છો? સરદારથી કંઈ ચોરી છે. તમારે જોઈએ એટલું સીધું લઈ જાઓ. હું કંઈ ના કહું છું?

ખગીરામ—સાળી મારામાં એક નઠારી આવત છે. મને જેના તેના ઉપર તરત દયા આવી જાય છે. રામા, જા, શેઠ ની દુકાનેથી સીધું સામન લઈ આવ. મને નહાવાનું પાણી આપતો જજે.

(મંડળ વેરાઈ જાય છે)

અંક ચોથો.

સ્થળ—ગામને મોખરે કચેરી મંડળનો ઉતારો.

પાત્રજન.

ખગીરામ

શિરતેદાર

ગેખીદાસ

ખાવો.

(ગેખીદાસ કિર્તન કરતો બિસા માગવા આવે છે)

(૫૬.)

અકળ છે પ્રેમ તાહેરી કળા, ભોળવ્યા ભુકિંમાં ભલભલા અકળ.

સિંહ સરીખા શૂરા તે પજુ, તારી આગળ અગ્ન

દેવ અને દાનવ હાર્યા, તો માનવનાં શાં ગળાં અકળ. ૧

પરાધિનતા માંહી પછાડી, સહુની જોય તું મઝા

જેલ પટાવે પછી તફડાવે, થઇ નિર્દન ખેવડા. અકળ. ૨

મહા મોટા મુનિ ધીરવીરને, ખવડાવી તે ખતા

માયા પાસે જકડી લીધા, ખુમ રમીને પટા. અકળ. ૩

કીધો દબ્ધ દેવોના દેવે, તૂને ન લાગી સળ

શય રંક કે મદ મેરીને, ફરે તું કરતો કળ. અકળ. ૪

૩૫ તણું કુરૂપ ખનાવે, માનવના મરકટા

ચાહેતો સુંદર શોભાવે, એવી તારી છટા. અકળ. ૫

સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ વિષે, ફરકે છે તારી ધળ

પ્રાણિમાત્ર સર્વે સંચરતાં, થઇને તારી પ્રળ. અકળ. ૬

બગીરામ—કેમ ખાવાજી, તમે તો કંઈ પ્રેમનાં કીર્ત

હડાવો છો. તમારી ભક્તિ તો સારી જણાય છે?

ગેખીદાસ—મહારાજ, મળ જગત પ્રેમ પ્રેમમય છે. પરમેશ્વર

બી પ્રેમરૂપ છે. મેં બી પ્રેમકા મારા અબી કાંકાં મારતાહું.

બગીરામ—તુમતો ખેરાગી છો. તુમકુ પ્રેમકી પીડા ક-

હાંસે હુધ?

ગેખીદાસ—મહારાજ, મેં પહીલા ચહ ગાવમેં આયાયા

હસ ખખત મેંને પટેલકે ખાડેમેં મુકામ કીયાયા! ખેાર જદ

મેં બિશ્વા માગનેકું ગયા તદ મેરી રામકી કયા જાને કિ-

ધર મટક ગઇ. મેંને હસકે પીછે ખહુરી ખહોત શોધ કી તો

બી આ મુઝે ન પાઇ. ફીરતે ફીરતે મીઝે બાલલગીકી આ

પટેલકે ઘરમે છુપી રહતી હે ઓર આપ સરદારોંકી સ્વારીકા
મુકામ અબી ધધર હે! સો મેં પટેલકે પર ફરીયાદ માંડનેકુ
બલા આયાહું.

અગીરામ—તુમ પહીલે તપાસ કરો કી તુમ્હારી રામકી
અબી પટેલકે હવાં હે?

ગેબીદાસ—મહારાજ, અબી મેં ઓ રસ્તેસેં બલા
આયા તમ મેંને ઉમકું પટેલકે દરવ નજે પર દેખી.

અગીરામ—જદ તુમકુ કયા તુમારી રામકી પીછી ચ-
કતી હે?

ગેબીદાસ—હાં મહારાજ, ધતના મેરા સાધુકા કામ કરોગે
તો આપકા યુન મેં કબી ભુલ નહીં જાડંગા.

અગીરામ—(ગજવામાં હાથ ધાલી ચેરીમેરીની ધચારત
કરી) સાધુકા કામ તો સહી, પરંતુ સખ ખાતકા મૂળ ચહી
કે. ઉસકા કુછ બિચાર કીયા?

ગેબીદાસ— તુમ્હારે જોસે મહારાજને'કી કૃપાસેં મેં ચહ
ખાતમે પીછા નહીં પડ જાડંગા.

અગીરામ—જદ તો ઠીક હે. અરજ લેકે દસ બજે તંજ
પર આધયો.-રામા! ખાવાને સીધું આપ ને મહારાજને કહે
કે થાળી પીરસે.

(ખાવો સીધું લઇને જાય છે)

અંક પાંચમો.

સ્થળ—તંજુ.

પાત્રજન.

ગેબીદાસ .... બાવો.

ધંચમખિખમારખાં.....નાયક.

મી. ડી. કુન્નિટલ મેડફેટ.... માજીસ્ટ્રેટ

બગીરામ .... ચિરસ્તેદાર.

ધંચમખિખ—અખે ખેરાગડા, ઇધર કાપકું ફિરતાહે?
સાખ દેખેગા તો ચમડી હિતાર ડાલેગા. નિકલ યહાંસેં.

ગેબીદાસ—જમાદાર સાખ, મેરા ગરીબકા એ હેવાલ
હનો; મેરી ઇતની અરજ સાખકું દો; મેં આપકું ખુશ ક
રંગા. (ઝાળીમાંથી બે આની કાઢી નાયકના હાથમાં મુકે છે)

ધંચમખિખ—અરજ લાયાહે?

ગેબીદાસ—હાં હઝરત.

ધંચમખિખ—જદ લાવ, એાર ઇધરસેં દુર ખડા રહે.
અખી મેં સાખકું દેતાહું એાર એા બાઈસાખ આતે હું
સો ઇસકા તાખડતાખ નિકાલ દોયગા.

ગેબીદાસ—ઇતની મેરી પરવરશી કરો તો અરજા.

ધંચમખિખ—અખ ગડખડ મત કર. દુર જાકે ખડા
રહે; હું બાઈસાખકું મીલા હે?

ગેબીદાસ—હાં, બાઈસાખકું મીલકે ઇધર આપાહું.
(નાયક જખને ડી. ડી. મેડફેટ સાહેબને અરજ આપે છે)

મીં કુલિટલ—ઉવેલ નાયક, ચે અરજી કીસકી હે?

પંચમખિખં—સાખ, એક ખેરાગી હવાં ખડા હે ઉ-
સકી હે.

મીં કુલિટલં—ચિટનિસ આયા?

પંચમખિખં—હાં, સાખ, અખિખ આયે.

મીં કુલિટલ—ઉસકુ હમારૈ પાસ ખુલા લાવ.

પંચમખિખ—(કચેરીના તંખુમાં જઈને) કચું બાઈ સાખ,
આપહુંયે; આપકું અખી સાખ યાદ કરતે હેં, ચલો, કોઈ
ખેરાગીકી અરજી આપહું.

(શિરસ્તેદાર સાહેબના તંખુમાં પેસતાં તેમને વાંકો વ-
ળી કુતસ ખજાવે છે એટલે સાહેબ જરા ડોકું હલાવે છે)

મીં કુલિટલં—ઉવેલ શિરસ્તેદાર, ચે ટપાલ ટે લે
જના ઝોર ચે અરજી પઠો.

ખગીરામ—અરજા સાખ (અરજી હાડીને વાંચે છે)

“ ગરીબ પરવર સલામત સરકાર મહેરબાન ખુખીના
ખાવિંદ ઉવી. કુલિટલ. મેડફેટ સાહેબ ઇસ્કેઝેર ફરટ કલાસ
માજ્જેટ સાહેબ ખહાદુરની જનાખમાં અસલ લકનો શેઝેરના
પણ હાલ ખાઝવા ગામના રહીસ ખાવા ગેખીદાસ ગોપાળ-
દાસની અરજ એ છે જે ખુદાવિંદ હું તીરથ જત્રા કરતો
કરતો મારી રામકી સાથે આ ગામમાં માસ ૨-૩ ઉપર આ
વેલો તે વખત મેં પટેલના વાડામાં તેની પરવાનગીથી ઉ-
તારો કરેલો; હવે હું ગામમાં માગવા ગયો તે દરમ્યાન મારી
રામકી જતી રહી. મેં તેની ઘણી તપાસ કરી પણ કંઈ
પતો લાગ્યો નહીં; હવે આજ કાઠતાં એમ માલમ પડ્યું કે
તે પટેલના બોળવવાથી તેના ઘરમાં છુપી રહી છે અને હાલ

પણ ત્યાંજ છે; કાલે પણ મેં એને ત્યાં જોઈ હતી. સખખ હું બે હાથ જોડી આપને જોજી માથું મુકી નમનતાઈથી અરજી ગુજારું છઉં કે એ કામની પાકી તપાસ કરી, ધુને-ગાર ઠરે તેને શિક્ષા કરી મારી રામકી મને પાછી અપાવનાર સરકાર માલોક છો કે મારી રામકી સાથે જે સેર જુવાર ખાજરી મજે તે ખાઈ આપ ખુદાવિંદના હકમાં દુવા માગું. એજ અરજી.

તારીખ આમદે આકાશ ને રવાને પાતાળ.

સહી ખાવા ગેખીદાસ ગોપાળદાસ
દા. પોતે.

મી. હુલિટલ—(અરજી સાંભળીને) પ્રટિગના ટો લેના મધ્યમે.

ખગીરામ—અહીં સાખ, નાયક પેલા અરજદારને ખોલાવો.

(નાયક ખાવાને લઈને તંબુ આગળ આવે છે).

ધંચમખિખ—યે સાખ અરજદાર રજુ છે.

ખગીરામ—(અરજદારને) આ તમારી અરજી ખરીછે? ખરી હોય તો તેમ સાહેબની રૂપરૂ લખી આપો.

ગેખીદાસ—આપ લીખો; મેં પ્રતિજ્ઞા કરકે કહેતા હુંકી અરજીમેં લીખેલી હકીકત અત્રિય છે એાર યે કામકે શહેદ થંટીયેાર એાર ગાંજકસુહે.

મી. હુલિટલ—ઈસકેપર કામ ચલાનેકી તારીખકી ચેરા કરના; ત્રીન દીન પીછે ખટત્રા ચલેગા.

ખગીરામ—અરજી સાખ, (તારીખ સાડાસાતને પાને રાજનો ઠરાવ રાખી, તહોમતદારને વારંટ કહાડી શહેદાને

સમન કરવા અને તે દીવસે ફરીયાદીને હાજર થવા સમજીત કરવી' એ પ્રમાણેનો રોરો કરી) ઇસકે પર આપકી સહી હોના.

મીં કુલિટલ—(સહી કરી આપે છે) અરજદારકું સમજીટ દેના.

ખગીરામ—(અરજદારને) આપ તુમકું રજા હે. નિમેલી તારીખ પર દસ બજે કચેરીમેં હાજર રહેના.

ગેબીદાસ—અચ્છા ભાઈ સાખ. (જાય છે)

અંક છઠો.

સ્થળ.....કચેરી.

પાત્રજન,

દરિઆવખાં. .... પોલિસનો સીપાઈ.

મીં કેવી. કુલિટલ મેડક્ટે .... માજીસ્ટ્રેટ.

ખગીરામ .... શિરસ્તેદાર.

ધંચમખિખમારખાં.. .... નાયક.

ગેબીદાસ. .... ખાવો.

(દરિઆવખાં તહોમતદાર પટેલને રજી કરી કુર્નસ બજાવે છે)

મીં કુલિટલ—કવેલ, તહોમતદાર લાયા?

દરિઆવખાં—હાં સાખ, રજી હે.

મીં કુલિટલ—નાયક! શિરસ્તાકું ખુલાવ.

ધંચમખિખમ—અચ્છા સાખ (શિરસ્તેદારને ખોલાવી લાવે છે)

મીં કુલિટલ—(ચિરસ્તેદારને) મુકરદમા ખટલેકી સાથ રજુ કરો.

ખગીરામ—ખડોત ખુખ સાહેબ, ફરીઆદી ઝોર ફરીઆદીકે શહેદ હાજર હે ઝોર તહોમતદાર ખી હાજર હે.

મીં કુલિટલ—સખકુ હમારે આચ રજુ કરો.

ખગીરામ—(ફરીઆદીને) તમારે કોઈ મુખત્યાર રજુ કરવો છે ?

ગેખીદાસ—હાં સાખ, મુખત્યારનામા હાજર હે. ઉસમે લીખેલા મુખત્યાર ધનસુખરાયકું કણલ કરના એસી મેરી અરજ હે.

મીં કુલિટલ—મંજુર કીયા, (ખગીરામને) જુવાની ટેલેના.

ખગીરામ—કાં સાખ: (ધારા પ્રમાણે “પરમેશ્વરને હાજર જાણી જે કહીય તે સાચું કહીય. જુહું ખોલું તો પરમેશ્વર પુછે” એવી પ્રતિમા આપી, ગેખીદાસની જુવાની લખી લખને તે વાંચે છે):—

મારું નામ ગેખીદાસ, મારા આપનું નામ ગોપાલદાસ, મારી જાત વેરાગીની, મારી ઉમર વરસ ૩૬, મારી રહેવાની જગો લકનો હાલ ખાઝવા, મારો ધંધો બિલાનો, આથર ૨-૩ માસ ઉપર હું મજકુર ગામે, જે તહોમતદાર રજુ છે તેનું નામ રખર પુછતાં કંયડજી કલા કહે છે— એની નોકરી પટેલાઈની છે— તેના વાડામાં તેની પરવાનગીથી મેં મારી રામકી સાથે ઉતારો કરેલો, અને હું ગામમાં બિલા મા-ગવા ગયો એટલામાં મારી રામકીનું હરણ થયું. હાલ એ બાઈ પટેલાના ઘરમાં છે અને એ વાત મારા શહેદ ધંઠી

ચોર તથા ગાંજકસુ જાગે છે. મારી રામકી પટેલે છુપાવી
તેનું કારણ એની ખુબસુરતી ચિવાય ખીજું કંઈ હોય એમ
મારા ધારવામાં નથી.

મીંડુલિટલ—અબ્બી દાદી મુખત્યારકું ટો પુછના

ખગીરામ—(હકુમતરાયને) તમારે શું કહેવું છે?

હકુમતરાય—એ ખાધ દાદીને ત્યાં પોતાની રાજી ખુ-
શીથી આવેલી છે અને એ ખાખતના ચાઉદમાં એ ખાધ
જાતજ છે.

મીંડુલિટલ—અખ ફરીઆદીકે ચાઉદકું જુલાકે
જુખાની ટો લેના.

ખગીરામ—હાં ખુદાવંદ.

(ધારા પ્રમાણે ઘંટીચોર તથા ગાંજકસુની જુખાની લઈ તે
ઉપર સાંકેખની સહી કરાવે છે)

મીંડુલિટલ—ચાઉદીટ-તહોમતનામા લિખો.

ખગીરામ—લિખતાહું સાખ; (હું) હુલિટલ મેકફેટ સા-
હેપ. ફો કાં માછલેટ, તહોમતવાળા પટેલ કંઈક કલા,
રૂંદનાર ખાખવાના ઉપર એવું તહોમત મુકું છકું કે એણે આ-
વત જમનાખાધને ફોસલાવી છુપાવી રાખવા બદલ લાલ કી-
તામની ચુપતાળીસમી કલમ મુજબ સ્ત્રી હરણનો ગુન્હો કર્યો છે
તહોમતવાળાને તહોમતનામું વાંચી સંભળાવતાં તે ગુ-
ન્હાનો ધનકાર કરી એ ચોરતને ચાઉદમાં રજુ કરે છે' એ
પ્રમાણે લખ્યા ખાદ સહી લે છે.)

મીંડુલિટલ—યે ચોરતકું સમન કરના ચોર અ-
ખીટો જુલાના.

ખગીરામ—(સમન તૈયાર કરીને) સમન પર આપકી

સહી લેના.

(મી० ફુલિટલમેડફેટ સહી કરેછે.)

મી० ફુલિટલ—પટેલકી જીઆની ટે લેના.

બગીરામ—હાં ખુદાવંદ (લખવા માંડે છે)

“હું કંઈક કલા, રહેનાર પાંચવાનો, ઉમર વરસ ૨૫
ની, જાતનો અનાવલો, ધંધો સરકાર નોકરીનો, તે માણ
એટસાહેબની સમક્ષ લેમના પુછવાથી લખાવું છું કે.—

મી० ફુલિટલ—ડવેલ ચિટનિસ, મેં આશીષી કું સ-
વાલ પુછતા હું સો તુમારી ખોલીમેં તુમ ઉસકું સમજના
ઓર ઉસકા જવાબ લિખ લેના.

બગીરામ—(મી० ફુલિટલ ના કહેવાથી) કોરટમાં ફ-
રીયાદી તથા ફરીયાદીના ચાહેદો રજુ છે તેમને તમે ઓળ-
ખો છો?

પટેલ—હા, સાહેબ, નજરે જોવાથી ઓળખું છું.

(મી० ફુલિટલના કહેવાથી) બગીરામ-ફરીયાદીની ઓ-
રતને તમે તમારા ઘરમાં રાખી છે, ને રાખી છે તો કેવા ધ-
રવાથી?

પટેલ—મેં કંઈ એને ખોલાવી નથી. એ એની ખુ-
શીથી મારે ઘેર આવી અને એણે મને કહ્યું કે તું પટેલ અને
અહસ્થ માણસ છે તથી તારે મને આશ્રય આપવો જોઈએ.
એ ઉપરથી મેં એને મુકામ આપ્યો હતો.

બગીરામ—(સાહેબના હુકમથી) તમારા કોઈ ચાહેદો?

પટેલ—આપ સાહેબને આગળ કહેજું તે પ્રમાણે એ
ઓરતજ મારો ચાહેદ છે.

મી० ફુલિટલ—ચિટનિસ, યે ઓરતકું સમન કીયાયા

સો હાજર હૈ?

ખગીરામ—હાં ધુલવંદ, હાજર હૈ. નાપક! ઓ ઓ-
રતકું ધંધર છુલ્લા બાવ.

(નાપકે જમનાપાછને કોરટમાં રજુ કરે છે)

મીં. કુલિટલ—ધસકો જુવાની લીખ લેના.

ખગીરામ—અઢછા સાખ (જુવાની લે છે અને બ-
જે છે) અને પછી વાંચી ખતાવે છે.

હું જમનાપાછ, જતની વાણીએણુ પણુ હાલ 'વેરા-
મણુ, ધંધેા ધર કામનો ઉમર વરસ ૨૧ ની, રહેનાર લકનો
ની પણુ હાલ ખાઝવાની, તે કોરટના પુછવાથી પ્રતિક્ષા ઉ-
પર લખાવું હું કે મારો ધણી નામે આંગ્રાચા હતો તેણુ
મારું પોપણુ નહીં કરવાથી તથા તે નાની ઉમરનો હોવાથી
અને મારા ઉપર સાસરીયાંનો ધણુ જુલમ થવાથી હું તેને
મુકી કોરટમાં રજુ છે તે સાધુ ગેબીલાસને ખરો સાધુ પુરુષ
જાણી તેની જોડે રહી; પરંતુ તેના તરફના જુલમથી તથા
ખદકામની પ્હીકથી ફરતાં ફરતાં આ ગામમાં આન્યા પછી
ખાવો મજકુર મિલ્લા માગવા ગયો એટલે હું પાસેના જ-
મલમાં નાસી ગઈ અને થોડે દહાડે ખાવો ગયો એટલે
ખેલને ત્યાં તેને સારો માણસ જાણી ત્યાં કાંઈ ઉપાધિ ન-
હિં નડે એવી ખાલીથી મેં આશ્રય લીધો."

મીં. કુલિટલ—અખી રયામ પડ ગઈ હૈ સો કલ
ફેસલા દેનેમેં આપગા.

(કોરટ ખરખારત થાય છે).

અંક ૭ મો.

સ્થળ—ઉતારા.

પાલજન.

પરાગણ .... પટેલનો બાપ.

બગીરામ .... શિરરતેદાર.

બગીરામ—કેમ પરાગણ આવજ તમે કંઈ આબ્યા?

પરાગણ—છાએબ, આ મારા હહરા વેરાગડાએ બાપ હપર વરધોડો ઉમો કર્યો છે તેને હાડતો. આપનું કંઈ અનજ્યુ છે બાપછાએબ. હવે મારો તોએ તમે ને જવાડો તોએ તમે, નહીં તો હમારી આખર જતી રહેવાની અને હમે દુનિયા જનમાંથી નિકળી જવાના.

બગીરામ—વહેલા આંચા હત તો કંઈ વિચાર થાત. રાજા, વાજાં ને વાંદરાં કોઈના હાથમાં છે? હવે હાથી આગળ પુજા પડ્યો તે ખસેડવો અધરો છે.

પરાગણ—તમે જો બાપ છાએબ મનપર લેછો તો હું બરું થઈ વાહતે હમારી ગરીબની બાજુ તમારે હાથ છે.

બગીરામ—તમે કહો છો તેતો ખરું પણ હવે પાણી હાથમાં નથી; તમે આગ લાગી રહી તે વખત કુવો ખોદવા આંચા એ કેમ બને?

પરાગણ—છાએબ, જરા હોરા તો આવો. (ઉતારાની અંદરની કોઠડીમાં લઈ જાય છે અને મ્હો આગળ રૂપોયા ૨૦૦ ની થેલી ઝુકે છે અને પાથડી ઉતારીને પગે લાગે છે.)

બગીરામ—તમે એ વાતજ જવાદો, સાહેબ કંઈક ડ-
પર થયું રહીડાઈ રહ્યા છે. તંબુની ખરાબર ગોઠવણ ન થઈ
ત્યારથીજ એમનો મીઠાજ ગયો છે, ને એને આ વખત એ
સપાટામાં આવ્યો છે તેમાંથી છોડવાના નથી.

પરાગજી—(ખીજ સો રૂપીઆની નોટ કાઢીને આવે
છે હવે આપની ધ્યાનમાં આવે તે કરો.

બગીરામ—વાર, જુઓ ઇશ્વર કરશે તો સારું જ થશે.

પરાગજી—વાર, ભાઈ/છાએબ, રજા લઉં છું. હવે આપ
ને પણ આફ્રીસ જવાનો વખત થયો છે.

બગીરામ—હજી એક બે કલાકની વાર છે; પણ તમે
જાઓ. પેલો નાયક મને ખોલાવવા આવે છે

અંક ૮ મો.

સ્થળ.....તંબુ.

પાત્રજન.

મીંડુ ડેવી. કુલિટલ મેડફેડ .... માજીસેટ.

ધંચમખિખમારખાં.. .... નાયક.

બગીરામ .... શિરસ્તેદાર.

મીંડુ કુલિટલ— નાયક,

ધંચમખિખ—સાબ, હુકુમ.

મીંડુ કુલિટલ—જાકે શિરસ્તાકું ખોલોડી આખી આવે
એસ એ ખટલેકા ફેસલા દેનેકા હે હેસ ખાસે સખ કામજ

હમારે આગુ રજુ કરે, પીછે ખાના ખાડે આફીસકે બખત હાજર રહેવે.

પંચમખિખં—ખેહોત અચ્છા સાખ!

મીં કુલિટલ—જલદી આના.

પંચમખિખં—(ઉતારામાં જઈને) ભાઈ સાહેબ, આ પકુ માખ અખી ખુલાતે હેં. ઓ રામકીકે ખટલેકે સખ કાગલયે મંગતેહેં.

ખગીરામ—ચલો મેં તુમારી સાથ આતાહું.

(ખંને જણુ જાય છે અને તંખુએ જઈ નાયક ચિરસ્તેદાર આખ્યાની વરદી સાહેબને કહે છે)

મીં કુલિટલ—ચિટનિસકું હમારે પાસ ભેજે.

પંચમખિખં—અચ્છા સાખ (ચિરસ્તેદારને મોકલે છે.)

મીં કુલિટલ—કેવેલ ચિટનિસ, સખ કાગજ લાયાહે?

ખગીરામ—હાં સાખ રજુ હે.

મીં કુલિટલ—ઓ રાસકલ પટેલ ખેહોત ચુન્ડેમે આયાહે એસા હમકુ માકુમ હોતા હે ઈસ બખત હમ ઉસકું કબી નહીં જાને દેગા. ઉનને હમારે તંખુકે ખાસ્ટે ખરાખર તજવીજ નહીં કીચેલી હે.

ખગીરામ—ખુદાવંદ, ઉસકેપર જરા રહેમ રખના ચધએ! ઓ ચુન્ડેગાર હોયગા લેકીન આપકે તાખેકા નોકરહે.

મીં કુલિટલ—(હસીને) કુછખી ખંડોખસ્ટ કીયાહે?

ખગીરામ—(ગંભીરતાથી) ખુદાવંદ ખંદોખસ્ટ કયા કરે?

ઓ કુછ પેસેવાસા નહીં હે. ફીર ખી યોડા ખેહોત હોયમ!

ઓ આપકી જનાખમે રજુ કરેગા.

મીં કુલિટલ—(ચુસ્તે થઈ ટેબલપર હાથ આફાળીને)

હુ એમ સુધરાં તુમ ખડા ચોર હે; તુમ સખ પેસા તુમારી પાસ રખતેકું મંમતા હે. હમે તુમારે ખાસ્તે વરિષ્ઠ સાખકું રપેઠે કરેકે તુમકું ખેતરફ કરાયગા. સચ્ચા ખોલો.

ખગીરામ—(ધુજતો ધુજતો) સાખ, હમ સચ્ચા ખોલતા હે ઉસકા બાધ હમારે પાસ આપાયા ઉનને દોસો દે-નેકે વાસ્તે કહા હે, સો મેં આપકે આચુ રહુ કર્ગમા.

મીં કુલિટલ—(હસીને) ચિરસ્તેદાર, તુમ મબરાના મત, હમ તુમારે હકમે ખહેતર કરેગા. સખ કામજ હધર રખો. મેં ફાઈડિંગ લિખકે આફ્રીસકે ખખતપર સુનાનેકે વાસ્તે તમાર રખતા હું. તુમ ખાના ખાકે પીછા આના.

ખગીરામ—ખહેત ખુખ ખુદાવંદ.

[ખય છે]

અંક ૯ મો.

સ્થળ—કચેરી

પાત્રજન.

મીં ડી. કુલિટલ મેડફેટ.....	માણસેટ
ખગીરામ	ચિરસ્તેદાર
કંપડજી	ખટેલ.
ગેખીદાસ	ખાવો.
જમનાખાધ	રામકી
ધંચમખિખમારખાં	નાયક.
હકુમવરાય	આરોપિનો મુખત્યાર.
ધનસુખરાય	ફરિઆદીનો "

ધંનનીસ. .... સાહેબનો પટલર.

હરિઆવખાં. .... પોલીસનો સીપાઇ.

મુકરદમો જોવા આવેલા લોક વિગેરે—

મી० કુલિટલ—(હકુમતરાયને) ઉવેલ, મુખત્યાર, તુમ
કુછ તહોમતવાલે કે તરફસેં જાહેર કરનેકું મંગટા હે?

હકુમતરાય—નહીં ખુદાવંદ, સખ પુરાવા ઉપરસેં આ-
પકી ખાત્રિ હો ગઇ હોયમી કી તોહમતવાલા ખિલકુલ ખે-
શુના હે સો આરોપમેંસેં મુકત હોયગા હસ ખાસ્તમેં આપ
આપકું કુછ જ્યાહે બોલકે તરફી દેનેકું ચક્ષતા નહીં.

મી० કુલિટલ—ફરીયાદી તરફસેં મુખત્યાર કુછ બોલનેકું
મંગતા હે?

ધનસુખરાય—હાં ખુદાવંદ, ફિરીયાદ સચ્ચી હે લોકીન
મેરા ખિરાપર કહેતાહે હસ માફિક જે આપકે મનમે થું આયા
હોવે કી આરોપી નિર્દોષ હે તો મેરી તરફસેં કહેનેકા ઇતના
હે કી હસકી ચાલ ચલગત પરસેં ઐર ઐરતકી ખાખતમે
હસકા ગાંવમેં જે શાખ હે હસ પરસેં યે આદમી ખરાખર
તકશીરવાન હૈ એસા માલુમ હોતા હે. જસ્તિ કહેના મહ
હેકી યે ઐરત જમનાખાઇ જનને આપકે ખાલિંદકા ખોટા
કીયા ઐર જે ખેસગીકે સાથ રહેનેકું ગઇ. ખજુરી હસકુંમી
હોડ દેકે પટેલકે જવાં જાકે રહી. હસકે કહેનેકે પર કુછ બરોંસા
રખનેકા નહીં હૈ; ફીર જેસી કોરટકી મરજી.

મી० કુલિટલ—[કોરટમાંથી ઉઠી પાસેના ચેમ્પરમાં
જઇ) બોય! પટલર! ઇંગનિસ! ડેમ સુવર બોલતા કહું ન-
હી? ચક્ષ તયાર હે?

ધગનિસ—હાં સાખ, લાતાહું.

મીં કુલિટલ—પહિલા પોર્ટવાઇન લાઓ.

ધગનિસ—અરછા સાખ

(પોર્ટની ખાટલી ખોલી આપે છે ને ગ્લાસમાં નામીને
પાય છે)

મીં કુલિટલ—(હોઠ મચમચાવીને) નારટા લાઓ.

ધગનિસ—ખેલોત અરછા સાખ.

મીં કુલિટલ નારટો ખાઇ કોરટમાં આવે છે.

ચિરસ્તેદાર—અખી કુછ કરનેકા ખાકી હે? સખ પ્રોસિડિંગ
તયાર હે?

ખગીરામ—હાં ખુદાવંત, અખી કુછ કરનેકા ખાકી ન
હી; આપકા ફેસલા ચઇએ.

મીં કુલિટલ— (બે હોઠ વચ્ચે પીછું પકડી જરા
વિચારમાં હોય એવો દેખાવ કરી ક્ષાઈડિંગ ઘસડી કાઢાડે છે.
હેવેલ ચિટનિસ?—

ખગીરામ—કયું ખુદાવંદ, આપ ઠરાવ લિખ રહે?

મીં કુલિટલ—હાં, સખકું ચુપ રખો; મેં ખાંચતાહું

ખગીરામ—નાયક?

ધંચમખિખ—સાખ

ખગીરામ—સખકું ચુપ રખો.

(નાયક 'ચુપ' 'ચુપ' ઘોંઘાટ મત કરે) એમ ખોલી
કોરટમાં (તંખુમાં) ફરી વળી સહુને ચુપ રાખે છે)

મીં કુલિટલ—સુનો (એમ કહી અંગ્રેજીમાં નીચે પ્ર
માણે ઠરાવ વાંચી જાય છે)

“From the evidence before the Court, viz: from the Statements, given by the accused and Rāmki Jamnabai it is apparent on the one hand beyond all doubt that the said Rāmki is not the lawful wife of Bāvā Gebidās or the Plaintiff, and that to escape from the snares of a bad, lustful Bairāgi, the said Gebidās, whom she formerly took for a godly man, she has taken refuge in the house of the Patel or the accused of her own accord. On the other hand from the depositions of the witnesses for the Plaintiff, it is clear that, as far as the fair sex is concerned, the Patel holds a bad reputation in the village; but from the confused and hesitating manner in which they gave their depositions, the Court could positively perceive that their attempts at corroborating and supporting the Statement of Bāvā Gebidās were quite groundless.

Under the above circumstances the Court directs that, under Section April Fool of the Blue Book, the Accused and the Plaintiff should be discharged and that, as the said Jamnabai does not legally belong to the accused nor is she found to be the Lawful wife of the Plaintiff, she should be disposed of as unclaimed property, that is to say she should put up at, and pay nocturnal visits to, the Magistrate's Tent in the Districts and Banglow at the Head Quarters until the bloom of youth and

flush of beauty fades away from her cheeks and her parts are solid as steel well."

બગીરામ—અપ્પ સાખકા કયા હુકમ છે?

મીંડુલિટલ—હમ હમકુ હિંકુરટાનિમે સમજ પા-
ડતા હે ઉસ માફિક ઠરાવકી મતલબ સખકુ સુનાના.

બગીરામ—હાં સાખ, આપ કહેના.

મીંડુલિટલ—મેં કહેતા હું તુમ લિખ લેના.

બગીરામ—ખેલોત ખુમ, ખુદાવિંદ.

(સાહેબ કહે છે તે બગીરામ લખતો જાય છે).

‘યે કોરટકે બોચમેં ટો જો પુરાવા ટો રજુ છે—૧-

જુલે— માયના—તહોમતદાર ઐર રામકી જમનાખાઈકો જુ-
ખાનીસેં એક ખાલુસેં ટો માલુમ ટો હોટા હૈ કી થહ રામકી ટો
રામકીટો-બેશક ખાવા ગેખીડાસકી ટો ફરીયાડી કી ટો કાયડેસર
ઐરટ નહીં હૈ, એન્ડ-એન્ડ-અને-ઐર ઉનને ઐ ખરાખ
આલકે ખેરાગીકે જુલમમેંસેં ખચનેકે ખાસ્ટે ટો પટેલકે ટો ઘરમેં
ઉસકી ખુશીસેં આશય લીયા. ફરરી ખાલુસેં ટો ફરીયાડી
કે ચાહેકી જુખાનીટો ઉપરસેં એસાટો ખુલા હૈકી ઐરટકી
ખાખટમેં ગાંધમેંટો પટેલકીટો આખર ખરાખર નહીં હૈ ઐર
કોરટકું ખરાખર ટો માલુમ હોટા હૈકી પટેલ અચ્છા આડમી
નહીં હોયગા. લેકીન ચાહેડોને જે થક બરેલી થપસેં ટો
ચાહેકી ડી ઉસ પરસેં ટો એસા ઉપ પરટા હૈકી ઉનોને
જો ખાવા ગેખીડાસ ઐર—અઠવા-ફરીઆડીકી ટો જુખાની
કું પુસકી ઉનેકે ખાટર મેનદ લી સો આધારકી સાથ ટો
નહીં હૈ. યે સખ હકીકત ઉપર ટો નજર ટો રખકે જુરી ફિ-
ટાખકીટો અપ્રેલ કુલ કલમકે અઠારસેં કોરટ એસા હુકમ
ફરમાલી હૈકી ટોહોમતદાર ઐર ફરયાડીકુંટો છોરે ઉના ઐર
યે જમનાખાઈ કાયડેસર ટોહોમતદારકી માલીકીમેં ખી નહીં
હૈ ઐર ફરીયાડીકી પનીયત ઐરત નહીં ઠરતી હૈ— માયના
ખેદરમાલી માલ હૈ—ઉસ ખાસ્ટે ટો જખ માજીસદ સાખકાટો

શુકામ પરમનેમે યે હોવે ટપ ટપુમેં ઐર જ્ય સડર સે-
થનમેં હોવે ટપ ખંગલેપર યે રાટકી નોકરીપર રહેવે; ઐલી
નોકરી કપ ટપ બજવેકી જ્ય ટક ઉસકી જુવાનીકા બ-
હાર ઐર ખુબ સુરતીકા રંગ ઐર કસ જાટા રહેવે.”

મી. હુલિટલ—કવેલ શિરસ્ટા સખ લિખલિયા ખરાખર?

ખગીરામ—હાં ખુદાવંદ, અખ મેરી બોલીમેં સખ ખાંચસુનાતાહું.

મી. હુલિટલ—પડે.

ખગીરામ—નીચે પ્રમાણે વાંચે છે)

આ કોરટમાં જે પુરાવો રજુ છે તે ઉપરથી એટલે ત-
હોમદાર તથા રામકી જમનાબાઈ એએની જુખાની ઉપરથી
એક તરફ એમ માલમ પડે છે કે એ રામકી ખાવા ગેબી-
દાસની અથવા ફરીઆદીની કાયદેસર ઐરત નથી, અને ન-
કારા તથા દુરાચરણી વેરાગીના જુલમમાંથી બચવાને તેણીએ
પોતાની ખુશીથી પટેલના ઘરમાં આશ્રય લીધો છે. ખીજ
તરફ ફરીઆદીના ચાહેદની જુખાની ઉપરથી એ તો ખુદજ
છે કે ઐરતોની ખાખતમાં ગામમાં પટેલનો ચાખો સારો ન-
થી પણ જે શક ભરેલું અને શુચવણુ ભરેલી રીતે સદરજુ
ચાહેદાએ કોરટની સમક્ષ જુખાની આપી તે ઉપરથી કોરટ-
ને એમ ચોકસપણે જણાયું કે તેમણે ખાવા ગેબીદાસનું
કહેલું પુરવાર કરી આપવાને જે પ્રયત્ન કીધો તે ખિલકુલ
આધાર રહિત હતો.

એ સહજી ખાખત ઉપર નજર રાખતાં બૂરી કીતાબની
ત્રિશ કુલ કલમને આધારે કોરટ કરમાવે છે કે તહોમતદાર
તથા ફરીઆદી એએને છોડી દેવા જોઈએ; અને જમના-
બાઈ મજબૂર આરોપીની કાયદેસર ઐરત નથી તેમ તે ફ-
રીઆદીની પણીવત બેરી નથી એટલે બેતરમાલી માલ છે તે
થી કોરટ હુકમ કરે છે કે જ્યારે માલજેટ સાહેબની સ્વારી
પ્રગણામાં હોય ત્યારે તેમને તંજુએ અને સદર સેથન
માં હોય ત્યારે ખંગલે તેણીએ રાત રાતની નોકરી બજાવવી
જોઈએ, એવી નોકરી તેણીએ ક્યાં સુધી બજાવવી કે જ્યાં

સુધી તેણીની જીવાનીનો ખહાર અને જીવસુરતીનો રંગ તં-
થા કસ કાયમ રહે.

(ઠરાવ વંચાઈ રહ્યા પછી મી० ફુલિટલ મેડફેટ કોરટ-
ના તંજુમાંથી ઉઠી ખીજ તંજુમાં (ચેમ્બરમાં જાય છે.)

ખગીરામ—નાયક, એ સખ કાગજ પતર સમાલકે રખ-
ના એર યે પેટી ખંધ કરકે ઉસકી ચાવી, તુમ્હારે પાસખ રખના.
પંચમખિખા—અરુછા સાખ.

ખગીરામ—ભલા દુખોને સાખ કયા કરતેહેં. દા ચાર
કાગજપર સહી લેનેકી છે.

નાયક—ભાઈ સાખ, સાખ તો ન્યુસપેપર ખાંચતેહેં.

ખગીરામ—સાખકું પુછદેખો કી મેં સહી કરાનેકું આઠ.

નાયક—હાં ભાઈ સાખ, પુછ આતાહું.

(નાયક ખીજ તંજુમાં જાય છે.)

મી० ફુલિટલ—(પંચમખિખામારખાને જોખને) ઉવેલ
નાયક, કયા મંગટા હૈ?

નાયક—દુસરા કુછ નહીં સાખ, શિરસ્તેદાર સહી ક-
રાનેકે વાસ્તે આનેકું મંગતા હે.

મી० ફુલિટલ—આનેદા.

નાયક—(કચેરીના તંજુમાં આવીને) ભાઈ સાખ, સહી
કે કાગજ લે જાઓ.

(ખગીરામ સાહેબની સહી લેવા ખીજ તંજુમાં જાયછે.)

મી० ફુલિટલ—(હેલાં કાગળિયાં ઉપર સહી કરતાં)
અખ આફીસ ખંધ કરે. એર મેં શિકારપર જાનેકા હું ઉસ
ખાસ્તે કલભી આફીસ ખંધ રહેગી; પરસુકું નાજ ગોધાવી
મુકામપર દસ ખજે કચેરીમેં હાજર રહેના.

ખગીરામ—ખડોત અરુછા સાખ.

(આફીસના તંજુમાં આવી સીપાઈઓને મુકામ ઉ-
ઠાવવા વિગરેની વરદી આપી કારકુન સાથે ઉતારે જાય છે.)

જાહેર ખબર.

આ પુસ્તક નીચે લખેલે ઠાણેથી મળશે.

કિંમત. રૂ. ૦-૭-૦.

- અમદાવાદ. મનવંતરાય મણીરાય, દુરક્ષણ સેક્રેટરી કુસ્ટ-
મ ગુરુદે. રાયપુર આકાશિકના કુવાની પોળ.
મુરત. મંથ કર્તા પાસેથી.
નડીયાદ. સંકરલાલ કેશવલાલ ઠે. નાગરખામાં
અથવા હાઈસ્કુલમાં.
વડોદરા. મણીલાલ સુનીલાલ ઠે. ઘંટીઆળાની પોળ.
સીધપુર. કનૈયાલાલ રામરાય, છુકીંગ કલાર્ક, સીધપુર
સ્ટેશન.

કુસ્ટમ ગુરુદે નામનું રસીક, ખાધક માસીક ચોપાનીયું સા
રા લેખકોની કલમથી લખાય છે. પ્રગટ કરનાર શ્રી ખાખ
નાગરહિય સભા, તેનું સવાજમ વર્ષ અગાઉના ૦-૮-૦ પો.
સ્ટેશનના ત્રણ આના છુદુ. જેને આ ચોપાનીયું રાખવાની મ-
રુદ્ધ હોઈ તેણે મને પોષ્ટપેડ પત્રથી લખી જણાવવું.

અમદાવાદ } મનવંતરાય મણીરાય, દુરક્ષણ
રાયપુર. } અંડીટર કુસ્ટમ ગુરુદે.

